

Lasten turvallisuus - aikuisten vastuu

Lasten ja nuorten kaltoinkohtelun tunnistaminen, ehkäisy ja siihen puuttuminen

Koulutusmateriaali ja ohjeistus

DKM-Suomi ry

2017-2020

Ohjeistusta päivitetään tarvittaessa ja tarkistetaan kokonaisuudessaan 2019

1. Johdanto

2. Lapsen kaltoinkohtelu

2.1 Fyysinen kaltoinkohtelu ja sen seuraukset

2.2 Emotionaalinen kaltoinkohtelu ja sen seuraukset

2.3 Laiminlyönti ja sen seuraukset

2.4 Seksuaalinen kaltoinkohtelu eli hyväksikäyttö ja sen seuraukset

2.4.1 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö: aktiiviseen ja passiiviseen muoto

2.4.2 Insesti

2.4.3 Grooming eli seksuaaliseen hyväksikäyttöön valmistelu ja sextortion eli seksuaalinen kiristys

2.4.4 Lapset toisten lasten hyväksikäyttäjänä

2.4.5 Laki ja seksuaalinen häirintä ja hyväksikäyttö

2.4.5.1 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö rikoslaissa

2.4.5.2 Lapsen törkeä seksuaalinen hyväksikäyttö rikoslaissa

2.5. Kaupallinen hyväksikäyttö

2.6. Hengellinen hyväksikäyttö

2.7 Lapsen kaltoinkohtelun merkit

3.0 Suhtautumisesta kaltoinkohteluun

4.0. Ennaltaehkäisy

4.1 Selkeät linjat ja valpas havainnointi

4.2 Tieto ja koulutus

4.3 Rikostaustaote

4.4 Ammatillinen suhtautuminen

5.0 Salassapitovelvollisuus ja velvollisuus sen rikkomiseen

5.1. Salassapitovelvollisuus

5.2. Ilmoitusvelvollisuus

6.0 Ohjeet seurakunnan vastuuhenkilöille sen varalta, että seurakunnan piirissä epäiltäisiin tai ilmenisi kaltoinkohtelua

6.1. Ohjeet kaltoinkohtelu epäilyn eri skenaarioihin ja niiden mukaisiin toimenpiteisiin

6.1.1 Huolen tai epäilyksen herääminen; sisäinen arviointi

6.1.2 Epäily

6.1.3 Tilanteen paljastuminen

6.1.4 Jatkotyö perheen hyväksi

6.2. Lastensuojeluilmoituksen tekeminen

7. Tehtävämme

8. Lähdekirjallisuus

1. Johdanto

Brunstad Christian Church (BCC), Suomessa DKM-Suomi ry - josta jatkossa käytetään myös nimitystä "seurakunta" - tarjoaa lapsille ja nuorille monenlaista toimintaa. Pyrimme siihen, että he viihtyisivät, heidän hyvinvointinsa olisi turvattua ja he voisivat toteuttaa omia kasvu- ja kehitysmahdollisuuksiaan ja heidän sosiaaliset taitonsa kehittyisivät. Pyrimme ehkäisemään syrjintää ja syrjäytymistä ja huomioimaan lasten ja nuorten ominaispiirteitä, arvostamaan ja kuuntelemaan kutakin heistä.

Seurakunnan piirissä olevien lasten ja nuorten määrä kasvaa jatkuvasti. Näillä toimintaohjeilla parannamme kykyämme palvella heitä. Ilmaisemme myös nollatoleranssimme kaiken kaltoinkohtelun suhteen.

Lasten kaltoinkohtelu sotii seurakunnan edustamia kristillisiä eettisiä arvoja vastaan, sen lisäksi, että se on laitonta ja rangaistavaa. Lapsilla, nuorilla ja heidän vanhemmillaan on oikeus odottaa toimintamme olevan turvallista ja työntekijöidemme olevan luotettavia. Jos seurakunnan toiminnassa havaittaisiin kaltoinkohtelua, sitä ei tulla suvaitsemaan eikä salaamaan, vaan teemme yhteistyötä viranomaisten kanssa Suomen lakien mukaisesti.

Kaltoinkohtelussa ei ole kyse vain etiikasta ja juridiikasta. Pahimmillaan se voi vakavasti ja pysyvästi vahingoittaa lapsen tai nuoren fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista elämää.

Seuraavassa toimintaohjeet seurakunnan työntekijöille, jotta he omalla toiminnallaan, yhteistyössä lasten ja nuorten kanssa, pystyisivät tunnistamaan ja estämään kaiken tasoisen kaltoinkohtelun. Toiminnan riskit on arvioitava ja niiden toteutuminen estettävä.

Seurakunnan toimintaa on kaikki DKM-Suomi ry:n johtokunnan tai paikallisen johdon päättämä ja hyväksymä toiminta. Jos yksittäinen seurakunnan jäsen tekee esim. retken lasten tai nuorten kanssa,

toiminta ei ole seurakunnan toimintaa. Edellytämme luonnollisesti jäsentemme aina noudattavan Suomen lakeja myös tällaisessa tapauksessa.

Tavallisesta toiminnasta poikkeavien projektien toimintasuunnitelmat on hyväksyttävä seurakunnan paikallisella johdolla.

Seurakunnan toiminta tähtää siihen, että sen piirissä olevien henkilöiden perhe-elämä olisi onnellista ja lasten kasvuympäristö olisi ihanteellinen. Perheiden yksityisasioihin emme kuitenkaan voi kajota. Edellytämme kaikilta toiminnassamme mukana olevilta, että heidän perhe-elämänsä täyttää yhteiskunnan lakien ja normien asettamat minimivaatimukset. Vanhemmat kantavat itse vastuun Suomen lakien rikkomisesta.

Lastensuojelulaki 2007/417 määrittelee alle 18-vuotiaat lapsiksi ja 18-21 –vuotiaat nuoriksi, joten jatkossa pääsääntöisesti puhutaan lapsista.

Suomessa on kiitettävästi tiedostettu lasten kaltoinkohtelun ongelma, ja netistä löytyy runsaasti tuoretta ja korkeatasoista viranomaisten ja järjestöjen tuottamaa materiaalia sekä opinnäytemateriaalia. Tämän ohjeistuksen tietopuolinen osuus on lainattu sen lopussa olevista kirjallisuuslähteistä. Esitettäköön tässä kiitokset kaikille henkilöille ja tahoille, joiden ansiosta ne ovat käytettävissä.

2. Lapsen kaltoinkohtelu

Lapsen kaltoinkohtelu käsittää Maailman terveysjärjestön WHO:n mukaan kaikki fyysisen ja psyykkisen pahoinpitelyn muodot, seksuaalisen hyväksikäytön, laiminlyönnin ja kaupallisen tai muun riiston, jotka aiheuttavat todellista tai mahdollista haittaa lapsen terveydelle, kehitykselle tai ihmisarvolle. Lapseksi määritellään Suomen ratifioiman Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan jokainen alle 18-vuotias, jos kansallinen laki ei muuta määrää.

Kaltoinkohtelun eri muotoja voi esiintyä yhdessä. Ne kaikki haittaavat lapsen normaalia fyysistä, psyykkistä, sosiaalista ja kognitiivista kehitystä. Kaltoinkohtelun haittavaikutukset voivat ulottua aikuisuuteen ja siten seuraavaan sukupolveen asti. Ne aiheuttavat paljon inhimillistä kärsimystä ja lisäksi myös suuria kustannuksia yhteiskunnalle. Yksilön kohdalla seurausten arviointi voi olla vaikeaa, koska taustalla voi kaltoinkohtelun lisäksi olla muitakin kuormittavia ja epäedullisia tekijöitä.

2.1 Fyysinen kaltoinkohtelu ja sen seuraukset

Lapsen fyysinen kaltoinkohtelu on toimintaa, joka aiheuttaa lapselle kipua sekä vahingoittaa lapsen terveydentilaa. Fyysistä kaltoinkohtelua ovat muun muassa lapsen lyöminen, potkiminen, kuristaminen, ravistaminen, palovamman aiheuttaminen, hiuksista repiminen, pureminen ja kiinnipitäminen. Kiinnipitäminen voi toki olla ennaltaehkäisevää huolenpitoa, jos lapsen käytös on itselle tai toiselle vaarallista.

Myös kuritusväkivalta, jota aikuinen käyttää rangaistakseen lasta tai säädelläkseen lapsen käytöstä aikuisen haluamalla tavalla, on fyysistä kaltoinkohtelua. Kuritusväkivallalla tarkoitetaan aikuisen tekoa, joka pyrkii aiheuttamaan lapselle epämukavan olon tai kivun tuntemuksia, mutta ei välttämättä fyysistä vammaa.

Kuritusväkivaltaa on esimerkiksi lapsen läpsiminen, töniminen, tukistaminen, nipistäminen ja luunappien antaminen. Suomessa kuritusväkivalta kiellettiin lailla vuonna 1984.

Vauvan ravistelu on fyysistä kaltoinkohtelua. Useimmiten ravistelun kohteeksi joutuva lapsi on alle vuoden ikäinen. Ravistelu aiheuttaa lapsen pään äkkinäistä ja voimakasta heilahtelua edestakaisin, sillä pienen lapsen niskalihakset ovat heikot ja pää on suhteessa muuhun vartaloon vielä kookas ja painava. Pienen vauvan voimakas ravistelu voi aiheuttaa vakavia vammoja, jotka ilmenevät yleensä vauvan silmien, aivojen ja kaularangan alueella.

Vakavimmat lapsen fyysiset pahoinpitelyt voivat aiheuttaa aivovamman ja saattavat johtaa kehitysvammaisuuteen tai jopa lapsen kuolemaan.

Lapseen kohdistuva fyysinen kaltoinkohtelu voi aiheuttaa lapselle myös psyykkisiä oireita. Näitä ovat pelko, viha, epäluottamus, masentuneisuus, ahdistuneisuus ja käytöshäiriöt. Hänen psyykkinen ja sosiaalinen kehityksensä voivat vaikeutua. Lapsen itsetunto ja luottamus vanhempaa kohtaan kärsivät.

Vaikka väkivalta kohdistuisi vain muihin perheenjäseniin, se voi lapselle olla vaikutuksiltaan yhtä vahingollista kuin jos hän itse olisi väkivallan kohteena.

2.2 Emotionaalinen kaltoinkohtelu ja sen seuraukset

Emotionaalisella kaltoinkohtelulla tarkoitetaan lapsen vihamielistä kohtelua. Tällöin lapselta puuttuu hoivaajan tarjoama asianmukainen, kannustava ympäristö. Emotionaaliseen kaltoinkohteluun sisältyvät kaikki lapsen emotionaaliselle terveydelle ja kehitykselle haitalliset teot. Tällaisia tekoja ovat muun muassa lapsen moittiminen, solvaaminen, pilkkaaminen, pelottelu, nöyryyttäminen, uhkaaminen, syrjintä, hylkääminen, välinpitämättömyys, sekä lapsen liikkumisen rajoittaminen.

Seurauksena lapsi voi elää kroonisessa emotionaalisisessa tyhjiössä. Hän voi olla kykenemätön jakamaan tunteitaan muiden kanssa, erityisesti pelon, toivon, tuskan, ilon ja rakkauden tunteita. Hän ei välttämättä hae lohdutusta eikä myöskään kykene ottamaan sitä vastaan. Lapsi voi myös omaksua ongelmallisen sosiaalisen käyttäytymisen vanhemmiltaan, eikä opi positiivisia sosiaalisia taitoja.

2.3 Laiminlyönti ja sen seuraukset

Lapsen kaltoinkohtelun muodoista yleisin on laiminlyönti. Sillä tarkoitetaan lapsen emotionaalisten ja psykososiaalisten tarpeiden huomioitta jättämistä. Laiminlyönti voi olla esimerkiksi ravinnon saannin rajoittamista tai ravinnotta jättämistä. Laiminlyönti kattaa lapsen kohdistuvan negatiivisen tekemisen tai tekemättä jättämisen eri muodot. Useimmiten uhri on imeväis- tai leikki-ikäinen lapsi. Vaikka laiminlyönnin katsotaan olevan kaltoinkohtelun muodoista yleisin, sitä on toisaalta myös vaikeinta esittää todeksi ja tutkia.

Laiminlyönnin on todettu pidemmällä aikavälillä olevan lapselle yhtä haitallista kuin seksuaalinen tai fyysinen kaltoinkohtelu. Rakkaus, kuulluksi ja nähdyksi tuleminen, arvostuksen ja hyväksynnän saaminen ovat lapsen tärkeimpiä perustarpeita. Näihin perustarpeisiin sisältyvät myös riittävän ravinnon ja unen saanti, asianmukainen vaatetus, puhtaudesta huolehtiminen, turvallisuudentunteen luominen ja

valvonnasta huolehtiminen, tarpeellisten virikkeiden saanti, sairauksien ja terveyden oikeanmukainen hoito sekä koulutuksen saaminen.

Laiminlyönti voidaan jakaa alaluokkiin: fyysinen laiminlyönti, emotionaalinen laiminlyönti, terveydenhoidon laiminlyönti, koulutuksen laiminlyönti sekä ammatillinen ja rakenteellinen laiminlyönti.

Fyysisestä laiminlyönnistä puhutaan silloin, kun lapsen fyysisiin perustarpeisiin ei vastata. Fyysistä laiminlyöntiä ovat esimerkiksi jo mainittu lapsen puutteellinen ravinnon saanti, henkilökohtaisen hygienian huomiotta jättäminen, kuten vauvan vaipan vaihtamatta jättäminen, lapsen terveyden laiminlyönti, huonot asumisolot sekä oikeanlaisen vaatetuksen ja turvallisuuden laiminlyönti.

Emotionaalista laiminlyöntiä on esimerkiksi se, että lapsen emotionaaliin tarpeisiin – kuten pahan olon tai hoivan tarpeen ilmaisuihin - ei reagoida; lasta ei nähdä eikä kuulla. Puuttuu positiivisia tunteilmaisuja, kuten hymyä, jaettua naurua, katsekontaktia, yhteistä leikkiä, juttelua – mikä voi yllättäen vaihtua ylettömään suukotteluun ja halailuun – minkä jälkeen välinpitämättömyys palaa. Lapseen voi kohdistua vihamielisyyttä, halveksuntaa ja torjuntaa; huoltaja voi tehdä lapsesta omien vaikeuksiensa syntipukin. Odotukset lasta kohtaan voivat olla ikään nähden virheelliset. Lasta voidaan käyttää huoltajan omien psykologisten tarpeiden tyydyttäjänä, esimerkiksi lohduttajana, avautumalla tälle omista, aikuisten ongelmista.

Lapsen terveydenhoidon laiminlyönti voi koskea lapsen psyykkistä, ruumiillista tai hampaiston tilaa. Lapsen huoltajat eivät huolehdi lapsen terveydestä. eivätkä esim. anna lapselle määrättyjä lääkkeitä, viivyttävät välinpitämättömyytensä vuoksi sairaan lapsen hoitoon viemistä, tai lasta ei käytetä sovitussa lapsen terveyteen liittyvissä tapaamisissa, kuten terapioissa. Lapsen suunterveyden laiminlyöntiä tapahtuu silloin, kun lasta ei toimiteta hoitoon, vaikka hampaissa olisi reikiä ja kipua, tai suuhun olisi kohdistunut trauma. Myös kontrolliaikoihin saapumatta jättäminen katsotaan laiminlyönniksi

Koulutuksen laiminlyönnillä tarkoitetaan sitä, ettei lasta toimiteta kouluun tai lapsi jättää itse menemättä kouluun tai kieltäytyy menemästä kouluun. Lastensuojelu puuttuu tähän, jos vanhemmat suhtautuvat välinpitämättömästi ja kielteisesti lapsen koulunkäyntiin ja tukiehdotuksiin, jotka edistäisivät sitä. Koulutuksen laiminlyöntiä voi ilmetä myös kouluviranomaisten puolelta esimerkiksi silloin, kun lapsen koulukiusaamiseen ei puututa. Kiusaamisella voi olla pidemmällä aikavälillä vakavia psykososiaalisia seurauksia

Rakenteellisella ja ammatillisella laiminlyönnillä tarkoitetaan sitä, että laiminlyönti tapahtuu kodin ulkopuolella, esimerkiksi viranomaisten toimesta. Esimerkkinä rakenteellisesta ja viranomaisten toimesta tapahtuvasta laiminlyönnistä voidaan pitää lastensuojelun sijaishuollossa ilmennyttä kaltoinkohtelua. Valitettavasti käytännössä voi myös puuttua toimivia yhteistyöprosesseja, joilla avun tarpeeseen pystyttäisiin vastaamaan ajoissa.

Lapsen myöhemmän selviytymisen kannalta erityisen vaarallista on vakava, henkeä ja terveyttä uhkaava laiminlyönti lapsen ollessa imeväisiässä tai leikki-iässä. Aliravitsemus, elektrolyyttihäiriöt, hypotermia, infektio tai valvonnan puute voivat tällöin johtaa kuolemaan. Vakava laiminlyönti voi haitata lapsen kognitiivisia kykyjä enemmän kuin fyysinen pahoinpitely. Lapsella voi esiintyä kielenkehityksen ongelmia sekä puutteita kognitiivisissa taidoissa. Myös sosiaaliset taidot jäävät kehittymättä, mikä vaikeuttaa tai estää toimivien ystävyysuhteiden syntymistä ikätovereihin. Käytökseltään lapsi voi olla poikkeuksellisen

arka tai levoton ja aggressiivinen. Depressiiviset oireet kouluiässä voivat olla myös seurausta varhain alkaneesta laiminlyönnistä.

Vakavan ja krooninen laiminlyönnin oletetaan vaikuttavan haitallisesti aivojen kemiaan, rakenteeseen ja toimintaan. Tämä saattaa vaurioittaa lapsen kykyyn säädellä ajatuksia, tunteita ja käyttäytymistä. Vakava laiminlyönti voi myös olla esikouluikäisten lasten posttraumaattisen stressihäiriön ja dissosiativisten oireiden taustalla. Dissosiativisia oireita ovat esimerkiksi psykogeeninen muistinmenetys, ajan ja paikan tajun kadottaminen, havaintojen vääristyminen, vaikeus erottaa todellisuus ja mielikuvat toisistaan sekä itsensä tai tuttujen tai ympäristön kokeminen vieraana tai outona.

Laiminlyönnin seuraukset voivat näkyä lapsessa kiintymyssuhteiden häiriönä, joka yleisimmin alkaa ennen kuin lapsi täyttää viisi. Laiminlyödyillä lapsilla esiintyy monimuotoisia, vakavia vaikeuksia sosiaalisessa kanssakäymisessä. Laiminlyönnistä aiheutuvat seuraukset voivat myös ilmentyä tunnesäätelyn häiriönä. Tunnesäätelyn häiriö näkyy lapsessa vetäytymisenä, pelokkuutena, varuillaan olona, tunteettomana välinpitämättömytenä sekä lapsen ennakoimattomana ja aggressiivisena käyttäytymisenä.

2.4 Seksuaalinen kaltoinkohtelu eli seksuaalinen hyväksikäyttö ja sen seuraukset

Seksuaalisessa hyväksikäytössä lapsi altistetaan hänen iälleen kuulumattomalle seksuaalisuudelle, mistä on vakavaa haittaa lapsen kehitykselle. Lapsella tai nuorella ei ole edellytyksiä käsittää seksuaalisten tekojen merkitystä, hän ei ole siihen kypsä eikä hänellä ole edellytyksiä antaa tietoon perustuvaa suostumustaan siihen.

Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä voi esiintyä kaikenlaisissa perheissä ja uhrin voivat olla minkä ikäisiä lapsia tahansa. Pääosin seksuaalinen hyväksikäyttö kohdistuu nuorisoikäisiin. Alle kouluikäisen lapsen kohdistuva tai perheen sisällä tapahtuva lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ei Suomessa ole kovin tavallista. Lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön syyllistyneistä suurin osa on miehiä. Tytöt joutuvat hyväksikäytön uhreiksi poikia useammin, mutta sekä tytöt että pojat kohtaavat seksuaalista hyväksikäyttöä. Seksuaaliselle hyväksikäytölle riskialttiita ovat perheet, joissa lapsen ja aikuisen väliset rajat ovat epäselvät ja joissa vallitsee turvaton ja lapsia laiminlyövä tai muuten väkivaltainen ilmapiiri.

Seksuaalinen kaltoinkohtelija käyttää usein hyväkseen asemaansa lapsiin, nuoriin tai aikuisiin, jotka ovat alisteisessa tai riippuvuussuhteessa häneen. Vastuu on aina auktoriteettiasemassa olevalla, vaikka heikommissa asemassa oleva olisi ollut aloitteentekijänä.

Seksuaalinen kaltoinkohtelu on yksilöllinen kokemus siitä, että omia rajoja on rikottu, ja/tai laissa määritelty seksuaalirikos. Seksuaalinen häirintä, kuten loukkaavat kommentit ja epämiellyttävä tuijottelu, ovat seksuaalista kaltoinkohtelua, vaikka ne eivät rikosten tunnusmerkkejä täyttäisikään. Jokaisella seksuaalista kaltoinkohtelua kokeneella on aina oikeus apuun ja tukeen.

Lapsen seksuaalisella hyväksikäytöllä tarkoitetaan tekoja, jotka loukkaavat lapsen seksuaalista koskemattomuutta. Aikuinen tai iältään vanhempi nuori houkuttelee, painostaa tai pakottaa alaikäisen lapsen mukaan seksuaaliseen toimintaan, esimerkiksi altistaa pornografiselle materiaalille tai puheille; tirkistelee tai kuvaa häntä; tai koskettelee tätä seksuaalisesti tai saa tämän koskettelemaan itseään seksuaalisesti tai harrastaa tämän kanssa yhdyntää tavalla tai toisella. Rikoslain mukaan näissä asioissa alle 16-vuotias on alaikäinen (ns. yleinen suojaikäraja).

Usein tekijä on lapselle tuttu: äidin miesystävä, lapsen isäpuoli, sukulainen, tuttava tai oma isä. Perheen ulkopuolinen hyväksikäyttäjä on voitettun luottamuksen kautta lapselle tai perheelle tutuksi tullut henkilö: valmentaja, lapsen hoitaja tai joku muu joka on hakeutunut työhön tai harrastuksiin lasten parissa. Lasta seksuaalisesti hyväksikäyttävä voi olla itsekkin alaikäinen tai jopa lapsi, tai aikuinen, joka on lapsena itse joutunut hyväksikäytön uhriksi.

2.4.1 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö: aktiivinen ja passiivinen muoto

Aktiivista toimintaa ovat lapsen seksuaalinelinten pahoinpitely, pakotettu yhdyntä tai joku muu koskemattomuuden loukkaus, kuten erityyppinen seksuaalinen kajoaminen. Aktiivista seksuaalista hyväksikäyttöä on myös seksuaaliobjektiksi tai prostituutioon johdattaminen.

Passiiviseksi toiminnaksi luetaan lapsen altistaminen seksuaalisuuteen ja seksualisoituneeseen ilmapiiriin, jotka eivät kuulu lapsen ikään ja kehitystasoon. Passiivista seksuaalista hyväksikäyttöä on esimerkiksi se, jos lasta pakotetaan katsomaan aikuisten välistä seksuaalista toimintaa tai pakotetaan koskettamaan aikuisen sukuelimiä. Lasta voidaan myös altistaa seksuaaliselle toiminnalle tai kuvamateriaalille. Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä tapahtuu myös esimerkiksi sosiaalisessa mediassa, puhelimen tai internetin välityksellä, ks. 2.4.3 grooming, sextortion. Seksuaalisessa hyväksikäytössä tekijä ei siis välttämättä ole fyysisessä kontaktissa lapseen.

Laiminlyöntiä ja emotionaalista kaltoinkohtelua kokenut lapsi on riskialttiimpi joutumaan hyväksikäytetyksi kodin ulkopuolella. Näissä tilanteissa lapsi hakee turvaa, läheisyyttä ja hyväksyntää kodin ulkopuolelta henkilöltä, joka voi altistaa lapsen sopimattomalle toiminnalle. Seksuaalinen hyväksikäyttö häiritsee lapsen seksuaalista ja psyykkistä kehitystä. Hyväksikäyttöön voi liittyä myös väkivaltaisuutta, uhkauksia, salaisuuksia, nöyryytyksiä ja rooliristiriitoja. Nämä tekijät lisäävät seurauksien vakavuutta.

Seksuaalinen hyväksikäyttö lapsuudessa lisää alttiutta erilaisille fyysisille, psyykkisille ja käyttäytymisen häiriöille. Osalla hyväksikäytetyistä ei kuitenkaan ilmene näkyvää oireilua lainkaan tai se on hyvin vähäistä. Lapsi voi pelon, häpeän tai lojaaliuden vuoksi pyrkiä salaamaan asian. Aikuisena psyykkisesti vaikeimmin oireilevilla on ollut yleensä hyväksikäyttäjään hyvin läheinen suhde, hyväksikäyttö on ollut pitkään jatkuvaa ja siihen on liittynyt väkivaltaa ja voimankäyttöä. Jos elämän olosuhteet ovat olleet varhaisista vaiheista lähtien hoivan ja turvan osalta puutteelliset, oireet ovat todennäköisesti vaikeampia.

Seksuaalinen hyväksikäyttö lapsuudessa on selkeä riskitekijä myös aikuisiän sairastavuudelle. Seksuaalisen hyväksikäytön vuoksi voi aikuisiässä esiintyä esimerkiksi masennusta, ahdistuneisuutta, itsetuhoisuutta, syömishäiriöitä, traumaperäistä stressihäiriötä, aggressiivisuutta, päihteiden väärinkäyttöä ja dissosiaatiohäiriöitä. Heillä voi myös esiintyä muita useammin psykosomaattisia oireita, kokemus omasta yleisestä terveydentilasta voi olla huonompi ja terveydenhuollon palvelujen käyttö voi olla lisääntynyt. Yleisimmin esiintyviä oireita ovat gynekologiset oireet, vatsakivut, tuki- ja liikuntaelimistön vaivat, sydän- ja keuhko-oireet sekä ylipaino. Lisäksi hyväksikäytöstä on voinut seurata fyysisiä vammoja jälkiseurauksineen.

Lapsena tai nuorena hyväksikäytetyt aloittavat usein seksielämän aiemmin kuin ikätoverinsa. Myös seksikumppaneita ja lyhyitä seksisuhteita voi olla enemmän. Tästä voi seurata sukupuolitautitartuntoja ja ei-toivottuja raskauksia. Myöhemmin nuoruudessa tai aikuisiällä on kohonnut riski joutua parisuhdeväkivallan tai seksuaalisen väkivallan uhriksi uudelleen. Seksuaalisen kaltoinkohtelun uhri voi myös tiedostamattaan tai tiedostaen siirtää omaa taakkaansa seuraavalle sukupolvelle.

2.4.2 Insesti

Kun hyväksikäyttäjäksi on lapsen oman biologisen perheen jäsen, puhutaan inestistä. Laissa tähän rinnastetaan lapsen vanhempien lisäksi vanhemman kaltaisessa asemassa lapseen oleva tai lapsen kanssa samassa taloudessa asuva henkilö, ks. 2.4.5.1

2.4.3 Grooming eli seksuaaliseen hyväksikäyttöön valmistelu ja sextortion eli seksuaalinen kiristys

Grooming tarkoittaa prosessia, jossa lapsen tai nuoren seksuaaliseen hyväksikäyttöön tähtäävä henkilö vähitellen valmistelelee, taivuttelee ja eristää uhriaan voidakseen toteuttaa päämääränsä.

Lapsen voi altistaa hyväksikäyttävälle suhteelle inhimillinen läheisydentarve, lapsen uteliaisuus, hyväntahtoinen luottamus muita ihmisiä kohtaan tai huomion, ystävyyden, rakkauden tai arvostuksen kaipuu. Lapset, joilla on traumakokemuksia, tai jotka syystä tai toisesta kokevat jääneensä vaille tarvitsemaansa tukea ja ymmärrystä, ovat erityisen alttiita seksuaalirikokseen liittyvälle manipuloinnille. Seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi voi kuitenkin joutua kuka tahansa. Seksuaalisen hyväksikäytön valmisteluun, groomingiin, voi sisältyä vähittäistä luottamukselliselta tuntuvan suhteen rakentamista ja asteittaista soluttautumista lapsen elämään. Kohteena oleva lapsi ei epäile, tunnista tai voi uskoa mitään väärää olevan tapahtumassa. Saamansa huomion perusteella lapsi saattaa myös aidosti uskoa kyseessä olevan tasaveroinen ystävyyss- tai rakkaussuhde. Seksuaalinen hyväksikäyttö pohjautuu kuitenkin aina epätasa-arvoiselle valtasuhteelle. Rikollinen voi netissä esiintyä tarkoituspäriään palvelevassa hahmossa, joka voi esim. olla lapsen ikäinen ja vastakkaista sukupuolta kuin hän.

Grooming voi internetin lisäksi tapahtua vähitellen koulun, harrastuksen, urheiluseuran jne. piirissä. Uhrin viimeisten esteiden ylittämiseen saatetaan hyödyntää alkoholia tai huumaavia aineita tai lääkkeitä suoran väkivallan sijasta.

Grooming voi johtaa hyväksikäyttäjän ja uhrin tapaamiseen ja hyväksikäytön fyysiseen toteutumiseen reaali maailmassa, mutta hyväksikäytöksi voidaan lukea myös lapselta huijatut paljastavat valokuvat ja videopätkät. Tästä ilmiöstä käytetään nimitystä sextortion eli seksuaalinen kiristys. Hyväksikäyttäjät hyödyntää saamaansa materiaalia lapsen tai nuoren sitomiseen kiristävään vuorovaikutussuhteeseen: kuvien päätyminen muiden tietoon olisi lapsen tai jonkun muun näkökulmasta katsottuna syvästi häpeällistä tai ahdistusta aiheuttavaa, ja lapsi saattaa kokea ainoana vaihtoehtona jatkaa suhteessa oloa. Lapselta voidaan kiristää seksiä, rahaa tai lisää kuvia, mahdollisesti toisista lapsista, uhkaamalla, että muuten kuvat julkaistaan somessa tai Youtubessa. Grooming on vuodesta 2011 ollut rikos. Kesällä 2017 Europol on aloittanut kampanjan sextortionin kitkemiseksi.

2.4.4 Lapset toisten lasten hyväksikäyttäjänä

Viime vuosina on lisääntyvässä määrin kiinnitetty huomiota seksuaaliseen kaltoinkohteluun, joka kohdistuu samanikäisiin tai itseä vanhempisiin tai nuorempiin lapsiin tai teini-ikäisiin. Tutkimukset osoittavat myös, että merkittävä osa aikuisista lasten hyväksikäyttäjistä on aloittanut toisten hyväksikäytön jo lapsina tai nuorina. Onkin tärkeää tunnistaa hyväksikäytöksi kaikki lasten välinen seksuaalinen toiminta, joka ei ole ikätasoisista leikkiä, vaan johon sisältyy huijaamista, painostamista, pakottamista, uhkailua tai väkivaltaa.

2.4.5 Laki ja seksuaalinen häirintä ja hyväksikäyttö

Määritelmiä, käsitteitä, lakeja

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 34. artiklan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat suojelemaan lasta kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta. Kansalliset oikeusperiaatteet sisältyvät etupäässä rikoslain 20. lukuun, mutta välillisesti myös lapsenhuoltolakiin ja lastensuojelulakiin.

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäyttöä koskevat lait löytyvät ennen kaikkea rikoslain 20 luvun 6 ja 7 §:istä. Alla pääpiirteet.

2.4.5.1 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö rikoslaissa

Seksuaalisella hyväksikäytöllä tarkoitetaan rikoslaissa seksuaalista tekoa, jonka joku koskettelemalla tai muulla tavoin tekee 16 vuotta nuoremmalle lapselle ja joka on omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä tai saa tämän ryhtymään sellaiseen tekoon. Teko voi olla esimerkiksi sukupuoliyhteys, koskettelua tai hyväilyä. Teon ei välttämättä tarvitse merkitä puuttumista nimenomaan ruumiilliseen koskemattomuuteen, vaan muukin loukkaavuudeltaan vastaava tapa voi tulla kysymykseen.

Lisäksi lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan, jos lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen oleva ja lapsen kanssa samassa taloudessa asuva menettelee edellä tarkoitetuilla tavoilla 16 muttei 18 vuotta täyttäneen lapsen kanssa. Törkeäksi teko katsotaan, jos lapsi on alle 16-vuotias.

2.4.5.2 Lapsen törkeä seksuaalinen hyväksikäyttö rikoslaissa

Lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa, rikos tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla tai rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi rikos on myös kokonaisuutena arvioituna törkeä.

Jos hyväksikäyttäjä on koulussa tai muussa laitoksessa määräävässä asemassa alle 18-vuotiaaseen, kyseessä on rikos. Sama koskee 16–18-vuotiasta, jos hänen kykynsä päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään on oleellisesti heikentynyt ja tekijä käyttää tätä kypsymättömyyttä törkeästi väärin.

2.5. Kaupallinen hyväksikäyttö

Lapsen hyväksikäyttö vastikkeellisesti niin, että muut hyötyvät siitä, ja toiminta vahingoittaa tai saattaa vahingoittaa lapsen fyysistä, henkistä, moraalista tai sosiaalista kehitystä. Esimerkiksi lapsi tai nuori suostuu seksuaaliseen tekoon saadakseen vastikkeeksi jotakin haluamaansa.

Hengellinen auktoriteetti käyttää väärin arvoaltaansa ja saamaansa luottamusta tarkoituksenaan kontrolloida tai manipuloida lasta.

2.7 Lapsen kaltoinkohtelun merkit

Lapsen kaltoinkohtelun tunnistamiseksi ja siihen puuttumiseksi on hyvä tuntea joitain kaltoinkohtelusta aiheutuvia oireita ja merkkejä:

Fyysisiä merkkejä voivat olla:

Mustelmat: poskissa, reisissä, vartalossa, käsivarren yläosassa, pakaroissa, useat, eri-ikäiset vammat, esimerkiksi mustelmien värin vaihtelu; pyrkimys niiden peittämiseen esim. pukeutumalla peittävästi, välttämällä uimista jne.

Muita merkkejä voivat olla:

Tunnetaakka, pelko; psykosomaattiset oireet, esimerkiksi vatsakivut ja päänsärky; masennus, sopeutumisongelmat, koulunkäyntivaikkeudet, päihteiden käyttö, pitkän aikavälin psyykkiset tai käyttäytymisongelmat, laiminlyönnin merkit lapsessa, kehityksen viivästyminen, erilaiset fyysisen terveyden ongelmat.

3.0 Suhtautumisesta kaltoinkohteluun

Vahinkovaikutus riippuu paljon useammasta seikasta kuin varsinaisesta teosta, joka lapseen on kohdistunut. Eräitä kaltoinkohtelun muotoja on pidetty lievempinä siksi, että niitä esiintyy yhteiskunnassa suhteellisen usein. Esimerkkeinä tästä mainittakoon kiusaaminen, nimittely, itsensä paljastaminen ja koskettelu. Vaikka jotkin seksuaalisen kaltoinkohtelun muodot olisivatkin tavallisia, niitä ei saa hyväksyä, vaan niihin tulee reagoida ja puuttua.

On äärimmäisen tärkeää kuunnella seksuaalisen hyväksikäytön ja kaltoinkohtelun uhriksi joutunutta ja suhtautua häneen vakavasti. Jokaisen epäilyn on johdettava asian tutkimiseen asianmukaisesti ja ammattitaitoisesti, sekä mahdollisesti tarvittaviin toimenpiteisiin ja yhteistyöhön riittävän avun saamiseksi. Teon uhrille on aina annettava riittävästi aikaa tapahtuneen työstämiseen. Seurakunnan tulee myös luottamuksellisesti tukea uhria, hänen perhettään ja läheisiään. Mikäli Suomen lakia on rikottu, on tätä toteutettava yhteistyössä sosiaalitoimen ja muiden viranomaisten kanssa tutkinnan ollessa ehkä vielä kesken.

Koko prosessin ajan on huolehdittava myös epäillyn oikeusturvasta. Epäilty on syyllinen vasta, kun syyllisyys on näytetty toteen. Asian tutkiminen kuuluu viranomaisille ja tuomion langettaminen kuuluu oikeusistuimelle. Epäillyllä on aina oltava tilaisuus tulla kuulluksi. On tärkeää muistaa, että epäiltykin on lähimmäisemme. Tapahtunutta on arvioitava suhteessa kokonaistilanteeseen, tilanteen vakavuutta vesittämättä. Seurakunta pyrkii siksi mahdollisuuksien mukaan antamaan myös epäillylle tai syylliseksi todetulle apua, jotta hän pääsisi eteenpäin elämässään. Myös epäillyn perhettä on tuettava.

4.0 Ennaltaehkäisy ja rikostaustan selvittäminen

Kaltoinkohtelua voidaan ehkäistä seuraavilla keinoilla:

4.1 Ottamalla selkeästi kantaa ja havainnoimalla valppaasti

Henkilökohtainen koskemattomuus liittyy omanarvontunteeseen, yksityisyyden ja loukkaamattomuuden kokemukseen. Toisen koskemattomuuden kunnioittaminen edellyttää hienotunteisuutta ja hänen rajojensa ja turvallisuudentarpeensa aistimista ja kunnioittamista. Olisi toki ihanteellista, jos jokainen ihminen itse

pystyisi asettamaan yksityisyytensä rajat; näistä hänen kyvyistään riippumatta toisten on kuitenkin, tietoisesti kunnioitettava lähimmäisensä henkilökohtaisia rajoja ja yksityisyyttä. Näiden rajojen rikkominen loukkaa lähimmäistä – tapahtuipa sitä perheen sisällä tai ulkopuolella - eikä sellaista saa suvaita missään muodossa. Ihmisen seksuaalisten rajojen loukkaaminen aiheuttaa aina seurauksia uhrille, vaikka seurausten tuhoisuus vaihtelee eri ihmisten välillä.

Täytyy suhtautua vakavasti ihmiseen ja kuunnella häntä, jos hän kokee rajojaan loukatun. Jokaisen on raportoitava ohjaajalle tai esimiehelle epänormaaliksi tai epäterveeksi koetusta käytöksestä.

Kaikessa järjestetyssä toiminnassa, jossa ohjaajat ovat yhdessä lasten tai nuorten kanssa esim. retkellä tai matkalla, tulee olla ainakin kaksi ohjaajaa. Tämä on perusteltua myös ohjaajien oman oikeusturvan vuoksi. Suljetuissa tiloissa tulee pitää ovea auki mahdollisuuksien mukaan. Ohjaajat yöpyvät eri teltassa tai huoneessa kuin ohjattavat.

4.2 Tieto ja koulutus

Seurakunta kantaa vastuunsa erilaisten toimintojensa eettisestä ja moraalisisesta tasosta. Se välittää määrätietoisesti lapsi- ja nuorisotyöohjaajilleen tämän aihepiirin edellyttämää tietoa ja koulutusta, sekä antaa ohjeet toimintatavoista kaltoinkohtelun ehkäisemiseksi ja myös sen ilmitulon varalle. Jokaisen työntekijän on tunnettava ja ymmärrettävä nämä ohjeet ja sitouduttava niihin. Aiheeseen liittyvän tiedon tulee olla myös vanhempien ja nuorten saatavilla. Valmiutta reagoida kaltoinkohteluun on ylläpidettävä koulutuksella. Ohjeet päivitetään hallituksen niin päättäessä.

4.3 Rikostaustaote

DKM-Suomi ry noudattaa yleistä käytäntöä ja tarkistaa niiden vapaaehtoistyöntekijöittensä rikostaustan, jotka toteuttavat yhdistyksen alaikäisille järjestämää toimintaa. Vuodesta 2014 laki on koskenut myös yhdistyksiä:

148/2014 Laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä, §3-5:

3 § Määritelmät:

Tässä laissa tarkoitetaan: 1) vapaaehtoistehtävän järjestäjällä rekisteröityä yhdistystä, säätiötä tai muuta yksityis- tai julkisoikeudellista oikeushenkilöä taikka yksityistä elinkeinonharjoittajaa, jonka nimissä vapaaehtoistehtävään liittyvä alaikäisille suunnattu toiminta on järjestetty; 2) vapaaehtoisella henkilöllä, joka omasta tahdostaan osallistuu tai jonka on tarkoitus osallistua vapaaehtoistoimintaan olematta virka- tai työsuhteessa vapaaehtoistehtävän järjestäjään.

4 § Alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta turvaavat toimet

Vapaaehtoistehtävän järjestäjän on luotava toimintaansa koskevia ohjeita tai menettelytapoja, jotka ovat tarpeellisia tämän lain tarkoituksen toteuttamiseksi sekä arvioitava ne vapaaehtoistehtävät, joihin valittavien vapaaehtoisten rikostausta on tarkoitus selvittää.

4 § Alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta turvaavat toimet

Vapaaehtoistehtävän järjestäjän on luotava toimintaansa koskevia ohjeita tai menettelytapoja, jotka ovat

tarpeellisia tämän lain tarkoituksen toteuttamiseksi sekä arvioitava ne vapaaehtoistehdävät, joihin valittavien vapaaehtoisten rikostausta on tarkoitus selvittää.

5 § Oikeus pyytää rikosrekisteriote: Vapaaehtoistehdävän järjestäjällä on oikeus pyytää Oikeusrekisterikeskukselta rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu rikosrekisteriote vapaaehtoisesta, jos vapaaehtoistehdävän järjestäjä on antamassa vapaaehtoiselle tehdävän, johon kuuluu:

- 1) säännöllisesti ja olennaisesti alaikäisen opetusta, ohjausta, hoitoa, huolenpitoa tai muuta yhdessäoloa alaikäisen kanssa;
- 2) henkilökohtainen vuorovaikutus alaikäisen kanssa; ja
- 3) tehdävän hoitaminen yksin tai sellaisissa olosuhteissa, joissa alaikäisen henkilökohtaista koskemattomuutta ei tämän lain 4 §:ssä tarkoitetuista toimista huolimatta voida kohtuudella turvata.

4.4 Ammatillinen suhtautuminen

Seurakunnan työntekijöiden on toimittava avoimesti ja läpinäkyvästi. Työntekijöiden henkilökohtaiseen vastuuseen ja velvollisuuksiin eivät saa vaikuttaa sukulaisuus-, ystävyys- ja tunnesuhteet, henkilöiden asema organisaatiossa, itselle koitua hyöty tai haitta. Työntekijän valppaus tunnistaa ja ennaltaehkäistä riskitilanteet ovat hänen paras suojansa perättömiä syytöksiä vastaan. Ohjaajien tulisi aina, kun se on mahdollista, toimia parina. Alaikäisille järjestettävien tilaisuuksista, tapahtumien ja retkien kaikkien vastuuhenkilöiden yhteistyön on oltava avointa.

5.0 Luku Salassapitovelvollisuus ja velvollisuus sen rikkomiseen

Seurakunnan lapsi- ja nuorisotyöntekijät tekevät työtään yhdistyksessä vapaaehtoisesti, joten lakisääteiset salassapitovelvollisuudet eivät heitä koske. Yhdistyksen kristillis-eettiset arvot velvoittavat kuitenkin voimakkaasti jokaista heistä osoittautumaan luottamuksen arvoiseksi ja käsittelemään tietoonsa tulleita asioita luottamuksellisesti ja harkiten, ja hakien tarvittaessa ohjausta ja neuvoa seurakunnan paikallisilta johtajilta tai toiselta jäseneltä, jota kohtaan tuntevat perusteltua luottamusta.

Samasta syystä lakisääteistä velvollisuutta salassapidon rikkomiseen lapsen parhaaksi ei kaltoinkohtelutapauksissa ole, vaan yhdistyksessä toimitaan jokamiehen ilmoitusmahdollisuuden mukaisesti, kuitenkin tässä sovitun kaavan mukaisesti. Tämä edellyttää yhteistyötä seurakunnan paikallisten johtajien kanssa, tai jos ongelma liittyy heihin, heitä ylempien johtajien kanssa. Ilmoituskynnyksen tulee olla riittävän matala, eikä tässä kohden voida osoittaa mitään henkilökohtaisia tms. lojalluuksia.

5.1. Salassapitovelvollisuus

Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 17 § Salassapitovelvollisuus: (Terveydenhuollon ammattihenkilö) ei saa sivulliselle luvatta ilmaista yksityisen tai perheen salaisuutta, josta hän asemansa tai tehtävänsä perusteella on saanut tiedon. Salassapitovelvollisuus säilyy ammatinharjoittamisen päättymisen jälkeen.

5.2. Ilmoitusvelvollisuus

Lastensuojelulaki 5 luku § 25 Ilmoitusvelvollisuus:

(Sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen, nuorisotoimen, poliisitoimen ja seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt sekä muun sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan, opetuksen tai koulutuksen järjestäjän tai turvapaikan hakijoiden vastaanottoa tai hätäkeskustoimintaa taikka koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa olevat henkilöt ja terveydenhuollon ammattihenkilöt) ovat velvollisia viipymättä ilmoittamaan salassapitosäännösten estämättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he tehtävässään ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö voi tehdä tällaisen ilmoituksen häntä mahdollisesti koskevien salassapitosäännösten estämättä.

6.0. Ohjeet seurakunnan vastuuhenkilöille sen varalta että seurakunnan piirissä epäiltäisiin tai ilmenisi kaltoinkohtelua

Ohjeistus perustuu voimassaolevaan Suomen lainsäädäntöön ja viranomaisuuksiin. Tavoitteena on antaa toimintaohjeet seurakunnan työntekijöille ja vastuuhenkilöille. Seurakunnan lapsi- ja nuorisotyössä tapahtuvaan kaltoinkohteluun tulee reagoida ripeästi. Tarvittaessa voi ja tulee olla yhteydessä seurakunnan johtohenkilöihin ja pyytää apua tilanteen selvittämisessä. Akuuteissa tilanteissa tulee olla suoraan yhteydessä viranomaisiin. Pahoinpitelyt ja seksuaalirikokset ovat poliisiasioita.

6.1. Ohjeet kaltoinkohteluepäilyyn eri skenaarioihin ja niiden mukaisiin toimenpiteisiin

Kaikkien seurakunnan toimintaan osallistuvien ja erityisesti siitä vastuussa olevien tulee olla valppaita huomaamaan asiat, jotka lapsissa, nuorissa tai toisissa työntekijöissä oudoksuttavat tai herättävät huolta. Tärkeää on, että kukaan ei jää yksin asiansa kanssa, vaan keskustele havainnoistaan tai vaikutelmistaan toisen tai toisten kanssa, joihin luottavat. Tavoitteena on, että yhtäkään väärää lastensuojelu- tai rikosilmoitusta ei tehdä, eikä yksikään aiheellinen lastensuojelu- tai rikosilmoitus jää tekemättä.

6.1.1 Huolen tai epäilyksen herääminen; sisäinen arviointi

Jos seurakunnan työntekijässä herää epäily, tai hänen tietoonsa tulee huolta herättäviä asioita lapsen tai muun perheenjäsenen tilanteesta, hänen on kerrottava siitä seurakuntansa johtajalle tai toiselle vastuuhenkilölle.

Huolen aihetta tulee pyrkiä varovaisesti tarkistamaan. Kenenkään, joka itse havaitsee siihen viittaavaa, tai saa luottamuksellisesti kuulla siitä, ei pidä heti ottaa asiaa puheeksi mahdollisen kaltoinkohtelijan kanssa. Siitä voi koitua paljonkin haittaa mahdolliselle uhrille, ja asian jatkokäsittely voi vaikeutua. Asiassa on edettävä varoen, muuten tietolähteet voivat sulkeutua. Herännyt huoli voi myös osoittautua aiheettomaksi.

Seurakunnan työntekijöiden on neuvoteltava asiasta toistensa ja seurakunnan johtajan kanssa. Tällöin voi tulla esiin enemmän tietoa kyseisestä tilanteesta, mikä voi vahvistaa tai heikentää herännyttä epäilystä.

Jos mahdollisella uhrilla on luottavainen kontakti hänestä välittävän luotettavan henkilön kanssa, tätä on harkitusti ja sopivassa määrin informoitava heränneestä huolesta. Tämän henkilön tulee pyrkiä säilyttämään avoimet välit mahdollisen uhrin kanssa, ottamatta epäilyä puheeksi. Hänen tärkein tehtävänsä on toimia kaltoinkohdellun lapsen tai nuoren tai puolison tukena. Tämä luotettu henkilö saattaa myös entuudestaan tietää asioita tai hänen tietoonsa voi tulla asioita, jotka vahvistavat herännyttä huolta tai keventävät sitä. Tämä yhteydenpito tekee mahdolliseksi saada parempi käsitys tilanteesta ja tarpeista, ilman mitään utelua tai asian ottamista puheeksi. Tehtävä vaatii kontaktihenkilöltä kypsyyttä.

Mahdollisimman harvan tulee tietää mitään tästä huolesta tai epäilyksen heräämisestä. Jokaisen tulee ymmärtää, että hän voi paljastaa tietoonsa tulleita asioita ihmisistä tai perhetilanteista ainoastaan henkilöille, jotka voivat edistää lapsen ja perheen parasta.

Jos vaikutelma on, että kaltoinkohtelua voisi olla, mutta tilanne ei vielä olisi vakava ja kiireellinen, pyritään asiasta keskustelemaan asianosaisten kanssa. Seurakunnan johtaja tai muu sellainen henkilö, jolla on läheiset välit perheen aikuisiin, voi yhteistyössä perheen kanssa tehdä sosiaalitoimelle pyynnön palvelutarpeen arvioinnista. Tämä tähtää siihen, että perhe saisi ajoissa ja riittävästi tukea tarpeisiinsa. Kaikkien osapuolten etu olisi saada tilanne vakautettua ja muutettua kehityksen suunta hyvään.

Sisäinen arviointi ei saa johtaa mahdollisten uhrien laiminlyöntiin ja mahdollisten syyllisten suojeluun. Sen tarkoituksena on antaa mahdollisuus oikean kuvan saamiseen epäselvässä tilanteessa. Tämä ei saa kestää kovin pitkään. Vahvassa epäilyksessä tai todetussa kaltoinkohtelussa vaihetta ei tarvita.

6.1.2 Epäily

Jos seurakunnan työntekijässä herää selvä epäily, että lapsi tai nuori on avun tarpeessa, hänen tulee neuvotella asiasta esimiehensä kanssa. Tämän jälkeen jompikumpi ottaa yhteyttä lastensuojeluun ja tekee lastensuojeluilmoituksen.

Epäiltäessä kaltoinkohtelua tai muuta huolta herättävää asiaan puututaan välittömästi. Ikävä tilanne tai tieto voi tulla yllättäen, tai huoli on saattanut syntyä vähitellen. Asiasta tulee keskustella asianosaisten lapsen kanssa. Keskustelussa on hyvä olla mukana oma johtajapari tai toinen vastuuhenkilö. On aina eduksi, jos kahdet korvat ovat kuulleet saman asian.

Lapselle voi rohkeasti esittää kysymyksiä ja selvittää asiaa. Lapsen kanssa on tärkeää käyttää täsmällisiä ilmaisuja ja suoria kysymyksiä, joita ei voi käsittää väärin; johdattelevia kysymyksiä on vältettävä. Hyvä kysymys on avoin, esimerkiksi: ”mitä sinulle on sattunut?”. Keskustelusta on hyvä tehdä muistiinpanot, jotta asiaan voi palata tarvittaessa myöhemmin eikä johtajan tarvitse yrittää pärjätä muistin varassa. Oleellimmat asiat lapsen kertomuksesta kannattaa kirjoittaa ylös suorina lainauksina, jos mahdollista.

Lapseen liittyvästä huolesta on ensin pyrittävä keskustelemaan hänen huoltajansa tai huoltajiensa kanssa, joita ei yleensä tule ohittaa. Asian selvittämistä ja kysymysten esittämistä huoltajille ei pidä arkailla. Kuitenkin vakavissa ja akuuteissa tilanteissa, joissa on syytä epäillä, että lapsella on turvallisuusuhka nimenomaan kotona, pitää olla yhteydessä suoraan lastensuojeluviranomaisiin. Tällaisissa tilanteissa viranomaiset harkitsevat, miten huoltajiin ollaan yhteydessä.

Lastensuojeluilmoitus on huolenilmaus, jonka perusteella sosiaaliviranomaiset aloittavat selvittelyn siitä, onko lastensuojelun avulle tarvetta. Lastensuojelun apu voi olla esimerkiksi perhetyötä, kotipalvelua, tukiperhe- ja tukihenkilötoimintaa sekä vakavimmissa tilanteissa lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle. Jos on epävarma, miten tilanteessa pitäisi toimia, voi soittaa itse suoraan kunnan sosiaaliviranomaiselle ja kysyä neuvoa, myös nimettömänä. Asiasta tulee yleensä neuvotella oman seurakunnan johtajan kanssa. Hän ottaa tarvittaessa vastuun asian jatkotoimenpiteistä ja tekee lastensuojeluilmoituksen.

Asia siirryttyä sosiaaliviranomaisille seurakunta tekee avointa yhteistyötä näiden kanssa. Moraalinen salassapitovelvollisuus edellyttää, että perheen asia jää vain seurakunnan vastuuhenkilöiden tietoon, ellei asia jo muuten ole yleisesti tiedossa. Tällöin asian käsittely yhteisön sisällä voi olla aiheellista.

Lastensuojelulain 13.4.2007/417 §25 mukaan kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt ja lasten ja nuorten kanssa työskentelevät ammattiryhmät ovat velvollisia tekemään viipymättä lastensuojeluilmoituksen, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Laki koskee muun muassa seurakuntien ja muiden uskonnollisten yhdyskuntien palveluksessa olevia ja lasten ja nuorisotoimen luottamustehtävissä toimivia.

Seurakunnan työntekijät ovat vapaaehtoisia, eikä DKM-Suomi ry ole uskonnollinen yhdyskunta. Koska DKM-Suomi ry tahtoo toimintansa piirissä estää lasten kaltoinkohtelun ja tarvittaessa puuttua siihen nopeasti, soveltaa se vapaaehtoisesti omiin työntekijöihinsä samankaltaista ilmoitusvelvollisuutta kuin mainittu laki edellyttää.

Lastensuojeluilmoitus tehdään lapsen koti- tai jatkuvan asuinkunnan sosiaaliviranomaisille, jotka edelleen tekevät ilmoituksen poliisille, mikäli he tietoonsa tulleiden seikkojen perusteella epäilevät, että lapseen on kohdistettu rikoslain 20 luvussa seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädetty tai rikoslain 21 luvussa henkeen ja terveyteen kohdistuvana rikoksena rangaistavaksi säädetty teko.

Kiireellisessä tapauksessa ilmoitus on tehtävä lapsen asuinkunnan sosiaalipäivystykseen tai yleiseen hätänumeroon 112.

6.1.3 Tilanteen paljastuminen

Jos käy ilmi, että kaltoinkohtelua on tapahtunut tai tapahtuu, on toimittava nopeasti. Siitä on tehtävä loppu ja sen toistuminen tai jatkuminen estettävä. Kaikki vastuu kuuluu tekijälle, ei uhrille.

Jos ilmenee vakavaa seksuaalista hyväksikäyttöä, esim. raiskaus tai sen yritys, tai selkeää väkivaltaa, on otettava yhteyttä yleiseen hätänumeroon 112. Asia siirtyy kokonaan poliisi- ja sosiaaliviranomaisten hoitoon. Seurakunnan osuudeksi jää yhteistyö viranomaisten kanssa.

Jos kaltoinkohtelu on tapahtunut lapsen omassa taloudessa, saattaa kyseeseen tulla lapsen huostaanotto. Olisi ihanteellista, jos seurakunnan piirissä olisi sosiaalitoimen tehtävään hyväksymiä sijoitusperheitä, joihin lapsi voitaisiin sijoittaa. Tämä voisi tavattomasti auttaa vaikeassa asemassa olevaa lasta ja palvella hänen perustarpeitaan tarjoamalla mahdollisuudet tutun sosiaalisen verkoston säilymiseen, jossa hän kokisi olevansa tärkeä ja toisten huolenpidon kohteena.

6.1.4 Jatkotyö perheen hyväksi

Paljastuneen kaltoinkohtelun jälkeen perheen auttaminen on monitahoinen ja vaativa tehtävä. Kaikkien lasta tukevien tahojen on tehtävä yhteistyötä, jotta löydetäisiin mahdollisimman hyviä ratkaisuja lapsen ja perheen vaikeaan tilanteeseen. Asianosaisten elämän on jatkuttava senkin jälkeen, kun tapahtuneet asiat ovat paljastuneet, tutkinta suoritettu ja oikeuskäsittely ohitse. Seuraavaksi on edessä vaurioiden korjaaminen, surutyö, syyllisyyden käsittely, rangaistusseuraamukset ja mahdollinen sovinto. Tekijän on korvattava aiheuttamansa vahingot; tapahtunutta ei voi sivuuttaa eikä vähätellä. Perhe kärsii usein merkittävän sosiaalisen aseman laskun, ja asianosaiset tarvitsevat aikaa ja apua kokeakseen elämänsä taas mielekkääksi. Tässä vaiheessa seurakunnan johtajalla voi olla erityisen tärkeä tehtävä hoidettavanaan. Omalla näkemyksellään ja ymmärryksellään hän voi, nauttimansa luottamuksen rajoissa, osoittaa huolenpitoa ja tarjota yhteyttä asianosaisille. Näin hän voi rakentaa perustuksia uhrin ja hänen perheensä elämän jatkumiselle. Mahdollisesti hän voi auttaa syyllistäkin, tämän sovitettua rikoksensa, sikäli kuin se on järkevää ja mahdollista ja tapahtuu vahinkoa kärsineiden eduksi.

Epäselvät tapaukset, joissa siis seksuaalinen hyväksikäyttö jää epävarmaksi, ovat äärimmäisen hankalia. Jos näyttö ei riitä oikeustoimiin, lastensuojeluviranomaiset arvioivat lapsen kokonaistilanteen ja päättävät toimenpiteistä arvionsa perusteella. Seurakunnan voimavaroja voidaan käyttää perheen hyväksi jos seurakunta toimii lastensuojeluviranomaisten luottamusta herättävällä tavalla.

On tärkeää ymmärtää, että viranomaiset pitävät kaltoinkohtelun jatkumisen uhkaa suurena vielä sen paljastumisen jälkeenkin. Uhka on suurempi, mikäli kyse on ollut seksuaalisesta hyväksikäytöstä, kuin jos kyseessä on ollut pahoinpitely ja laiminlyönti. Uhka jatkuu vielä terapian aloittamisen jälkeenkin. Siksi viranomaiset tahtovatkin varmistaa lapsen turvallisuuden.

6.2. Lastensuojeluilmoituksen tekeminen

Soita kiireettömissä asioissa virka-aikaan lapsen asuinkunnan lastensuojeluviranomaiselle. Yhteystiedot löytyvät kuntien internet-sivuilta tai kunnan puhelinvaihteen kautta.

Kiireellisissä tilanteissa (esimerkiksi lapsi kertoo, että ei uskalla mennä kotiin jonkin vakavan uhan vuoksi) soita kunnan sosiaalipäivystykseen. Jos sosiaalipäivystyksen numeroa ei ole saatavilla, soita 112:een.

Kerro ilmoitusta vastaanottavalle työntekijälle lapsen koko nimi ja mielellään myös henkilötunnus, jos se on tiedossa. Varaudu kertomaan myös huoltajien nimet ja yhteystiedot (puhelinnumerot).

Kerro, miksi huoli on herännyt. Kerro huolen syistä mahdollisimman tarkasti: esimerkiksi lapsi on kertonut sen ja sen päivän kokouksessa, että vanhemmat ovat olleet koko viikonlopun humalassa.

Kerro, haluatko tehdä ilmoituksen omalla nimelläsi vai nimettömänä. Huomioi, että lastensuojeluilmoitusta voi olla vaikeaa kirjata täysin anonyymisti ilman, että sen tekijä olisi pääteltävissä. Lapsen huoltajilla ja lapsella on oikeus saada lastensuojeluilmoitus luettavakseen sellaisena kuin se on kirjattu. Ilmoituksen vastaanottaneen työntekijän kanssa voi keskustella siitä, miten ilmoitus kirjattaisiin. Asian eteenpäin viemisen kannalta olisi hyvä, jos ilmoittaja antaisi käyttää ilmoituksessa omaa nimeään.

Kerro, tietävätkö lapsen huoltajat tai lapsi siitä, että aiot tehdä lastensuojeluilmoituksen.

Lastensuojeluilmoituksen vastaanottanut työntekijä kysyy sinulta tarvittaessa tarkennusta ja muut ilmoituksen käsittelemiseen tarvittavat lisätiedot.

Kiireettömissä tapauksissa ilmoituksen voi tehdä esimerkiksi seurakunnan johtaja tai nuorisajohtaja.

Ilmoitus tulee tehdä uudestaan, jos huoli ei poistu tai tulee uusia huolia.

Lapsi voi tehdä lastensuojeluilmoituksen itsekin, mutta lähtökohta on, että hän saa aikuisen tuen ja avun ilmoituksen tekemiseen. Olennaista on huolehtia siitä, että lapsi tietää, kenelle hän voi kertoa huolistaan, ja että ilmoitus tulee tehdyksi.

Jos ilmoituksen tai tilanteeseen puuttumisen jälkeen lapsen huoltajat ottavat yhteyttä, heitä voi ohjata suoraan olemaan yhteydessä seurakunnan johtajaan tai sosiaaliviranomaisiin, jotka voivat vastata puolestasi jälkikysymyksiin. Jos asia jää vaivaamaan omaa tai vastuutoverin mieltä, on asiasta hyvä keskustella vaikka oman seurakunnan johtajan tai DKM-Suomi ry:n puheenjohtajan kanssa ja purkaa omia ajatuksia.

7. Tehtävämme

Seurakunta tiedostaa sen, että yhteiskunnassamme monet lapset ja nuoret ovat joutuneet ja joutuvat laiminlyönnin ja fyysisen, seksuaalisen tai emotionaalisen kaltoinkohtelun uhreiksi. Tämän vuoksi DKM-Suomi ry:n hallitus on ottanut käyttöön tässä dokumentissa kuvatun strategian. Sen ohjeista on sovittu yhdessä, ja sitä sovelletaan kun:

Ilmenee väitteitä kaltoinkohtelusta, seurakuntien johtajiin tai jäseniin kohdistuvat väitteet mukaan lukien

Valitaan lapsi- ja nuorisotyöntekijöitä

Aloitetaan ja suunnitellaan eri toimintamuotoja

Todetaan kaltoinkohtelua

Lopuksi:

Seksuaalisesta ja myös muusta kaltoinkohtelusta toipumisessa ensisijaista on ohjaaminen oikeiden palvelujen ja tuen ääreen. Toipumisprosessissa merkittävässä roolissa ovat välittävät ja huoltapitävät aikuiset, arjen rutiinit, luonto, lemmikit, liikkuminen, musiikki ja yleisesti kaikki iloa ja merkitystä elämään tuoneet asiat. Omien vahvuuksien löytäminen, puhumiseen rohkaistuminen ja usko tulevaisuuteen ovat

merkittävässä osassa toipumisessa. Turvalliset ihmissuhteet ja ajan, avoimuuden ja armollisuuden korostuminen auttavat uhria pääsemään elämässä eteenpäin.

8. Lähdekirjallisuus:

1) Lapsen kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen. Hoitotyön suositus. Paavilainen, Flinck Hoitotyön tutkimussäätiö 2008

http://www.hotus.fi/system/files/Lasten_kaltoinkohtelun_tunnistaminen_SUM.PDF

2) Suojele minua kaikelta. Tietoa internetin ja digitaalisen median osuudesta lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Laiho, Lampainen, Porras, Kivinen, Aunio, Vuento, Holmberg, Takkunen. Pelastakaa Lapset ry 2011 www.vaestoliitto.fi/@Bin/1259878/PeLa_SHK_esite_web.pdf

3) Lapsen kaltoinkohtelun havaitseminen – Opaslehtinen hoitohenkilökunnalle Kurki, Sihvo, Tuppurainen AMK Karelia2017

https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/124052/Kurki_Maarit_Sihvo_Anna_Tuppurainen_Vilma_2017_03_30.pdf?sequence=1

4) Tuttua mutta turvatonta. Opas kirkon nuorisotyötä tekeville työntekijöille nuorten seksuaalisen kaltoinkohtelun kohtaamiseen ja ennaltaehkäisemiseen. Joel Laamanen Diakonia-ammattikorkeakoulu 2016

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/107699/Laamanen_Joel.pdf?sequence=1

5) Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Tiitinen Lääkärikirja Duodecim 2016

http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00941

6) Väestöliitto: Suojaa nuorta sextortionilta eli seksuaaliselta kiristykseltä! 2017

<http://www.vaestoliitto.fi/?x27375=6970246>

7) Väestöliiton asiantuntija- ja lääkärilausunto oikeudenkäyntiä varten - Lausunto seksuaalisen trauman vaikutuksesta nuoreen. Cacciatore, Halonen, Laru, Lehtonen, Porras, Santalahti Väestöliitto 2016

http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/b4b68f515745eda992e63000d6ff36d8/1501133779/application/pdf/5582378/Yleistraumalausunto%20oikeudenk%C3%A4yntiin_%20V%C3%A4est%C3%B6liitto.pdf

8) Grooming internetissä ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Katri Lampainen Jyväskylän yliopisto 2011

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/26619/URN:NBN:fi:jyu-201103011839.pdf?sequence=1>

9) Lapsen kaltoinkohtelu THL 2015

https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/lahisuhde_perhevakivallan_ehkaisytyo/lahisuhde/lapsen

10) Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen tehokkaat menetelmät sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Paavilainen, Flinck, Komulainen, Lahtinen, Pörfors, Pösö, Rautakorpi, Tuovinen HOTUS 2015

http://www.hotus.fi/system/files/Julkaistava%20suositus13112015_2.pdf

11) Lastensuojeluilmoitus ja sen tekeminen THL 2017

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus>

12) Rikoslaki Luku 20

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L20>

13) Oon siellä jossain mun. Seksuaalisesta väkivallasta toipuminen. Maaret Kallio Väestöliitto 2015

<http://vaestoliitto-fi->

bin.directo.fi/@Bin/8ee176bf515efb865077f2421d06557a/1500992070/application/pdf/4946622/Oon_siel_la%25cc%2588_jossain_mun_Final_low.pdf

14) Kaltoin kohdeltu lapsi: Käsikirja kaltoin kohdellun lapsen kanssa työskenteleville Tampereen kaupunki 2015 http://www.tampere.fi/liitteet/k/unnamed_7426/Kaltoin_kohdeltu_lapsi_kasikirja.pdf

15) Ota puheeksi. Internet ja lasten seksuaalinen hyväksikäyttö. Pelastakaa lapset 2013

http://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/main/2016/02/01123848/Ota-puheeksi_Final.pdf

16) Lapsen kaltoinkohtelu. Söderholm, Kivitie-Kallio. Duodecim 2012

17) Turvallisesti yhdessä. Suomen Partiolaisten ohjeistus lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. 2015

https://toiminta.partio.fi/sites/partio.fi/files/turvallisesti_yhdessa.pdf

18) Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002) ja laki rikosrekisterilain 6 ja 7 §:n muuttamisesta (505/2002)

https://tem.fi/documents/1410877/2106637/TEMesite_Lasten_kanssa_tyoskentelevien_rikostausta_fi.pdf/4c081f01-4ad8-49d9-be13-9aeb8ed8ee9a

